

A
322

ALEKSANDRS ČAKS

POĒMA PAR ORMANI

«ZELTA GRAUDS»

L $\frac{A}{322}$

2

ALEKSANDRS ČAKS

POĒMA PAR ORMANI

ROMANA SUTAS
GRAFIKA

Valsts bibliotēka
612.411
0309046333

1

RĪGĀ, 1930.
GRĀMATU IZDEVNIECĪBA „ZELTA GRAUDS”

1983

Armijas spiestuve,
Rīgā, Muižas ielā 1.

Ieskaņa

Kļavi ar lapām jau asfaltu sārto.
Pelķēm no rītiem pārvilkta sudraba āda.
Ziedus uz tiltiem vairs vecītēm pārdot
Nenāk ne prātā.

Rudens jau, rudens ielās un parkos.
Manī tāds gurdums,
Ka nespēju vairs es pat riekstu sev pārkost:
Liekas par daudz tas man ciets un glums.

Stundām es kvernu pie vienīgās kafijas tases,
Laimīgs, ka pakausī nekož man mušas.
Noskatos jaunkundzē, sēž kas pie kases,
Mākoņos, ceļas kas melni kā tuša.

Brīžiem no augšas plūst mūzika maīga,
Un drusku smaršo pēc pērkamām dāmām;
Bet man līdz vakaram diezgan vēl laika
Nodoties pārdomām rāmām.

Citreiz bez nīkšanas lielas
Ietu es dejoj ar kalponēm tuklām.
Ko lai gan dara, kamēr dubļi uz ielas
Un nav ar ledu vēl pārklāta Jugla?

Sapņot? Es sapņojis diezgan
Istabās liesās un šaurās
Par to, no ielām kas ieskan,
Bet tikai — pazoles cauras.

Pietiek. Es atmetu visam ar roku,
Un pacēlis apkakli augstu kā sētu,
Aizeju tieši gar logu
Projām — uz priekšpilsētu.

Klidišu atkal tur vientuļās ielās,
Maigi kur izgaro mēsli,
Ēstgribā lielā
Ēdišu pīrāgus cietus bodē, kur čikstoši krēsli.

Izraušu burkānus sārtus kā ķieģelus slepen
Kaut kur no dobes pirms laika,
Un klausīšos naktīs uz trepēm
Ormaņu balalaikās.

Kokiem no salnas lapas kā asaras kritīs
Gaisā vēsā un rāmā. Bet kūtiņš
Zirgi caur durvju šķirbām par spīti
Savu siltumu zvaigznēm sūtīs.

Un man nāks prātā dziesma par ormani skaistu —
Meitām par godu.
Varbūt, ka labāki būtu, ja es akmeni laistu,
Ko es tik labi protu?

Prātā nāks dziesma par ormaņa puisi, kas bērniņā
Latgalē tālā, ar netirām kājām. ganījies cūkas,
Kad tam uz virslūpas izauga pūkas,
Atmeta sēri ar roku viņš mājām.

Pilsētā, smaidošs, ar priekšzobiem baltiem kā pūders,
Pārvilka stulmaiņus par savu mūžīgo kailo lielu.
Runāja latviski tā, ka ne velns pat tur netika gudrs,
Un atnāca salīgt par ormani uz Dīķu ielu.

Tagad viņš matus griež cirtā un izlaiž no cepures laukā,
Nenes vairs kreklu kā krievi, bet kravati

raibu kā plakāts.

Brīvdienās lepni uz šreinbušu braukā,
Vērmanī kalpones spaida, kad vakars zem kastaņiem
sākas.

Auto,
visiem tik auto,
izvird kas benzīnu zilu kā miglu,
izdod kas žiglu
un idzīgu
urkšķienu sivēnam līdzīgi.
Nezinu, tiešām, kā dzejnieki ļauj to? . .

Vakarā,
tērpies pēc jaunākās modes
frakā,
izšaujot acis kā lodes
uz sievietēm iegribā trakā,
izeju lepni uz Jelgavas šosejas plašās,
pie krūts ne ar kartupeļlakstu, bet astru,
es — dzejas maestro.

Pārlieku drusku pār smaršīgo rensteli laķeni.
atstumju cilindri dārgo uz pakausi maķenīt
un gluži kā zēnībā biskvītu gardo
Žorž Bormani,
izkļiedzu vienīgo vārdu:

Šurp, ormani!

Ormani cēlu,
ar mēteli zilu un pledu kā ārstam,
braucienam trakam,
lai puikas no brīnumiem mutes tik vārsta:
— Ko-o-o-o, ormani Čakam? . .

Jā!

Diezgan es viņam uz atsperēm braucis par velti.
Tagad, kad spuldzes bez pindzelēm asfaltu zeltī,
tīšām
es sēdišos kulbā no dzeltēna plīša.

Piebrauc viņš klāt man ar ellišķu troksni,
Apturot zirgu pie deguna paša.
Numurs tam asinains, aizklāts ar sarkanu papīra loksni.
Iekāpju kulbā un saucu: Uz dzertuvi, kašā! —

Kur lai gan Čaks
Citur vairs brauc,
Ja ne uz vietu, kur iedzeņ un kaujas ar nažiem,
Kad viņam maks,
Kad viņam maks
Pilns vēl ar divlatiem dažiem?

Kulbā no samta, no brīnišķa dzeltēna samta,
Braukšana cēla pa pārpilnām ielām.
Pārlieku kāju pār kāju un dziedu: ta-ramta,
Dūša man tāda kā Vecrīgā ienākot Pēterim Lielam.

Vai viņš dzied par sava tēva sētu
Latgalē, kas zilos mežos klus?
Katram patīk kādreiz veco rētu
Dziļi sirdī kaut kur sāpam just.

Vai viņš dzied par meitenēm, kas pretī
Dzīvo tam un prot tik jautri smiet?
Vai par to, cik laime pie tā reti
Iegriežas, bet vienmēr gaŗām iet?

Ai, šī laime... Kamdēļ pēc tās tīko —
Rīts vai vakars — dziļi krūtīs sirds?
Kamdēļ diezgan nav ar prieku sīko
Un ar spuldzi, kas virs galvas mirdz? . .

Un man nāk prātā, kādreiz cik priecīgs es braucis
Ormaņu kamaņās, svētkos kad eglītes deg.
Ek,
Piedzēries laiks visu to projām kā putekļus traucis!

Zvārguļu skaņas. Ormaņu zvārguļu skaņas
Tagad tik reti ziemā uz bulvāriem trīs.
Īss
Bija viņu mūžs. Tagad tik auto dzied ielās bez maņas.

Sniegs. Sniegs pēc stundas jau sajaukts ar smiltīm gul
brūns kā kakao.

Ormaņi grabot ar ratiem pat salā vislielākā brauc.

Daudz,

Daudz tagad savādāk Rīgā, kā liekas ne Rīga, bet velns
kāds Cintao.

Vakaros zēni uz ormaņu atsperēm braukt

vairs nav kāri:

Visi par šoferiem slaveniem vēlas tik kļūt.

Jūt,

Sirds mana jūt, ka sen laiks mans jau pāri.

2

Bet te — jau Kaļķu ielas gals.
Dzied auto aizsmakusi balss,
Un vienās ugunīs viss priekšā mirdz.
Ņirdz
Pretim trotuārs kā izkausēta alva.
Virš galvas
Uz namiem sarkanās un zilās reklāmas.

Bet tas
Nekas
Tur priekšā — tālāk — viļinošs un kārs
Kā odze dzeltēna guļ bulvārs.

Brīvības bulvārs,
Varenās naudas un frizēto liepu
Vislepnākā parāde, —
Bezmitas kaklsaiti aplieku ormanī braucot caur viņu.

Miesnieka zellis
Kur pārvērties dendijā smalkā
No peļņas par divi simti teļiem,
Izsalcis sievietes smalkas kā šellija pants.
Brīvības bulvārs
Tam iesmērē jaunavu
Čaukstošā tērpā, kas dienā nav ēdusi.

Brīvības bulvārs
var būt
lepns uz sevi, —
O, savu vārdu viņš attaisno labāk par citiem.

Brīvība, brīvība,
kādreiz mēs gaidījām tevi
kā nomale tramvaju.
Tagad mums brīvība ir,
Brīvības bulvārs vēl klāt,
Miesnieka zellis
Kur brīvi
Var pārvērsties dendijā smalkā,
Bijušais bodnieks
Kur brīvi
Var aizmirdzēt gaŗām Rol-roisā,
Bet dzejnieks
Kur brīvi
Var aizvilkties ormanī vecā.

Dzejnieks un ormanis abi,
Saderas kopā jau labi:
Abi tie mirstoši, auto tos māc —
Vāc
Projām kā sētnieks ar slotu.

Pelķes uz bulvāŗa pārklātas visas ar eļļu tumšbrūnu kā
Benzīns kā riebiŗa kokote valda. jodu.
Bulvāŗa liepsmarŗa salda
Turas vairs tikai zemnieku jaunavu matos.
Skatos,
Es skatos:
Stūŗi no ormaņiem tukŗi.
Drīz tur būs jādēsta pilsētai nomales fukŗi.

Redzu, uz bruģa stāv kārtībnieks.
Nieks
Klāt viņam piebraukt un uzprasīt:
Sak, kur tie ormaņi mīt?

A-a, kungs, šī mirstošā nācija
Nīkst tur, kur stacija.

Vienmuļi, resni un smagi uz bukām kā roņi —
Lietus vai sniegs.
Spuldzes pār viņiem mirdz augstu kā zeltīti kroņi —
Vienīgais prieks.

Rītos uz bukām turpat kaut kā snauž,
Netīrām, resnām
Pleznām
Negriezto maizi pie mēteļa ēšanai lauž.

Lamāties jēli ar viņiem pa plecam
Vienīgi staigulēm vecām.

Vakaros zirgiem tie barības maisus uzbāž galvā kā
Maz kas pretgāzu maskas.
Ar viņiem vairs brauc.

3

Ir laiks,
Kad veikalus kā durvis ziemā taisa ciet,
Kad spuldzes bulvāros kā zelta krizantēmas zied
Un pārīši uz soliem tuvāk kopā spiežas, —
Ir laiks,
Kad mūsu ceļš pie kroga griežas.

Es saku: — Orman, stop!
Nāc iekšā iemest kādu šņabi,
Hop!
Draugs,
Jauks bij tas jaunīb's laiks,
Tas bija jauks!

Un abi saķērušies krogā ejam iekšā,
Ar kājām durvis atverot, kas pagadās mums priekšā.

Mēs ejam krogā,
Kur katrā logā
Mirdz gaisma sarkana kā trakas lūpas,
Kur valda vienīgi vēl sirds un nelaimīgi žūpas.

Tur lopiskots līdz rītam tiek, cik jauda,
Tur gaiss no dūmiem smags un salauzīts,
Tur lampas dzeltēnas virs galvām mirdz kā nauda,
Tur kopā bauda vergs un parazīts.

Aiz letes,
pārkrautas ar veciem, sīkstiem pīrāgiem kā gumija,
ar šķīvjiem, nažiem,
gurķiem, rasoliem un lašiem,
kā ēģiptiska mūmija,
kā stabs;
stāv saimniekpaps,
ar mūžīgu it kā no radīšanas dienas smaidu sejā,
un noskatās, kā staigules ar viesiem gorās dejā.

Es kļiedzu: — šurp,
Nolāpīts, vienu šņabi,
šurp,
Kas būtu iesmaršots ar zāļu sulu labi,
šņa-bi!

Te es dzēru, te man tika
šai mazajā krodziņā,
Roku meitai apkārt liku ...

Bet džess,
Bet džess,
Bet brīnišķīgais džess
Man dziesmai vārdus norij.
Sīks židiņš Haimka Gorijs
Uz bungām rībina un līdzī blāuj kā traks:

Ak, mīlais Amanulla,
Tev galva gluži dulla,
Bet tu uz balli šonakt gribi iet

Un dejot,
Un dejot,
Un iedzert fruktvaser',

Un dejot,
Un dejot,
Un iedzert fruktvaser',

Dzer!

Pēc pāra pāris trakā dejā lokas,
Līkst stāvs pie stāva viegli drebot klāt.
Un pamazām līdz gūžām noslid rokas,
Sāk daudziem pieri kaisles sviedri klāt.

Bet iekarst džess. Un deja pieaug tempā,
Līdz pēkšņi zālē visas lampas dziest.
Tad nav starp pušiem vairs neviena lempja,
Kas spētu vēl bez skūpsta tālāk ciest.

Te atkal lampas iemirdzas virs galvas,
Un bungas tālāk drebot pukst kā sirds,
Un katram sejs, kas dienā bij no alvas,
Kā atdzīvojies tagad tiksmē nirdz.

Sēd stūrī korņiks kāds no liela plosta,
Kā kapars brūns tam vēja nopūsts sejs,
Pie sāniem slēpj tam nazi plata josta,
Kaut skrandains viņš, bet skaists kā Doriāns Grejs.

Grib viņam zilēt čigāniete roku, —
Viņš pārskaities tai šnabi acīs lej.
Bet citi uzņem visu to kā joku
Un smeļ.

Kāds strādnieks vecs, kas nebijis vēl mājās,
Kam katrs vakars krogā iet un nāk,
Lec skurbumā no sava sola kājās
Un kaut ko runāt, kaut ko dziedāt sāk.

Un citi veča raudulīgo dziesmu
Ar balsīm uzkampj, paceļ, tālāk nes.
Un viņu dzēst kā auļojošu liesmu
No sirdīm nespēj uzvarētājs džess.

Pie bufetes, kur sīkam veča stāvam
Milst blakus strādnieks augsts kā ielas stabs,
Ar ormani mēs abi kopā stāvam,
Un rīklē zūd mums tik pēc šņaba šņab's.

Te cilvēks kāds no galda ceļas stāvus,
Pēc tērpā šofers, kas uz viegliem iet,
Un turot glāzē dziru gluži blāvu,
Mums tuvojas, un kaili smīnot dzied:

Dzer, dzer, ormani, dzer,
Drīz tava nāve būs klāt,
Drīz tavu kulbu un ķēvi
Un tevi
Vedīs uz Daugavu slicināt!
Dzer!

Nobāla ormanis.
Naidš
mani pārņēma.
Ko-o-o, tu te ņirksi?!
es šņācu.
Un
notriecis šoferi
pēkšņi
kā glāzi zem galda,
es
uzlēcu zālē
uz krēsla kā mītiņa runātājs.

— Klusu — es kliežu, —
— es liežu
runāt.
Es
gribu teikt,
es
vienu vārdu,
asu kā pļauku
par draugu,
kas stāv man še blakus,
par savu likteņa brāli —
par ormani:

— Pilsoņi,
strādnieki,
zagļi un staigules,
beidzamais laiks,
beidzamais laiks,
izbraukt vēl
ormanī lēnā,
pirms viņu kulbas,
laternas raibās,
un mēteļi zilie
nav aizvesti
mūzeju skapjos aiz stikliem.
Beidzamais laiks,
pirms uz stūriem
virs bruģa
nav izlikta plāksne:
— še stāvējis ormanis —

Pilsoņi, strādnieki, zagļi...

bet
saimnieka sulaiņi
neļāva pabeigt
man runu:
norāva rupji
kā lupatu vecu
mani no ķebļa
un
izsvieda laukā
kopā ar ormani.

Plūst atkal sejā Rīgas dzestrā elpa,
Zem kājām tumsā kaut kur ūdens urdz.
Skauj namu stāvus vienaldzīgā telpa,
Un skrejot auto nerej vairs kā kurts.

Dveš salnu pretim ielu tumšās ailes,
Un blakus dārzos klusi koki šalc,
Bet Vecpilsētas augsto torņu smailes
Kāpj debesīs kā mirdzums tāļš un balts.

Ak, mana Rīga, vecā, sirmā Rīga;
Tu manu sirdi vienmēr augšup nes
Kā kādu pūku straujā bezdelīga, —
Tev, sveiciens mans no visas dvēseles!

Uz tavām ielām mācījos es staigāt,
No taviem stabiem pāri zemei tvīkt.
Kaut tavos krogos tikai man pirms laika
Kā ielu pelķei kaut kā neapsikt!

Vēl pacelt gribu es kā roku balsi
Un teikt par tevi to, kas elpā trīc,
Un vārdus šos kā senu maigu valsi,
Lai katra sirds ar putniem dūdo līdz...

Es dzirdu, Domā pulkstens nakti zvana,
Kaut kur uz ielas soļi dzidri klauz.
Bet apreibis no savu jūtu tvana:
— Uz... ielu — saucu — orman, — brauc!

— «Tagad nav vairs, mīlais, ... ielas,
Nav to māju, kur var paligsmot.
Zudis viss pēc pārgrozības lielās — »
Saka ormans mani apskaujot.

— «Tas bij tad, kad ielās cveišpenners
Valdīja, kā tagad auto valda,
Toreiz ormanis vēl nebij padzīts ners:
Viņam dzīve drusku likās salda.

Katram bija tad ne zirgs, bet — bilde,
Pajūgs jauns un spoži nolakots.
Toreiz, jāsaka man — gods kam gods —
Sēdās kungs un teica tikai: Ģilde. —

Kaulēties tad neprata neviens:
Tas bij kauns, kā tagad zagt un tērēt.
Jauki bij. Pat draņķa ratu smēre
Toreiz smaršoja kā tikko noplauts siens.

Tad uz stūriem krievu gardovojs
Rokām neplatījās tā kā tagad,
Ja kāds steidzās, neuzblāva: «stoj,
Kurp tu trenksies, iznīkstošā slaka?»

Visās ielās sniegs kā krējumsiers
Miksts un čaugans gulēja vēl toreiz.
Un kad sēdās iekšā oficiers,
Es jums saku — tik uz bukas turies!

Kad pār Rīgu glaužas vakars kairs,
Studenti kā agrāk garās rindās,
Klaigājot kā zosis, nebrauc vairs
Alu dzert uz Jelgavu pie Lindes.

Tagad auto vesels milijons,
Bet tu viens uz stūra salstot kraties.
Pienāk zēns un smejas: — «Ormanson,
Cik jau ilgi zirgam astē skaties?»

Auto cēlais, nolakotais vaigs
Aizrauj visus — meiteni un zēnu —
Straujāks, asāks kļuvis mūsu laiks,
Mēs priekš viņa esam jau par lēnu.

Mūsu svētais Daugavmalas Kristaps
Muzejā guļ arī sadauzīts, —
Kungiem neprata tāpat kā mēs vairs iztapt...
Taisnība, būs jāiet viņam līdz —

— Taisnība, tas nenāks, nenāks vairs —
Saku es un jūtu — raso vaigs, —
Visam vecam izsmejošs un dairs
Pāri lido nežēlīgais laiks. —

— Sēsties, orman, — turpinu es gurds —
Lēnām brauc, līdz atrod manus vārtus.
Mūsu vietā lai jau putni spurdz.
Bet es teikšu vēl šos skumjos vārdus:

Ormani mīlais,
ielstūru Don-Kichot,
tavā samtainā kulbā
es jūtos
kā bērns
ratiņos senos.

Tu
mani šūpo
maigi kā senlaiku dzeja
un nostāsti jaukie par Vecrīgas ielām.

Ormani mīlais,
tu —
skumjas par visu, kas bijis,
pilsētas beidzamais sveiciens
kūtīm un nomales pļavām.

Tevī var braukt
vēl no kapiem
vai šķiršanās grūtas,
kur izsmaršo sēras
kā burvīgas sievietes tuvums.

Un tevī sēdot,
gribas man uzrakstīt
uz tavas muguras zilās
dzejoli
jau tavam kapam

Ormani mīlais...

Auto,
visiem tik auto,
izvird kas benzīnu zilu kā miglu,
izdod kas žiglu
un īdzīgu
urkšķienu sivēnam līdzīgi...
Nezinu, tiešām, kā dzejnieki ļauj to!

A-u-t-o!

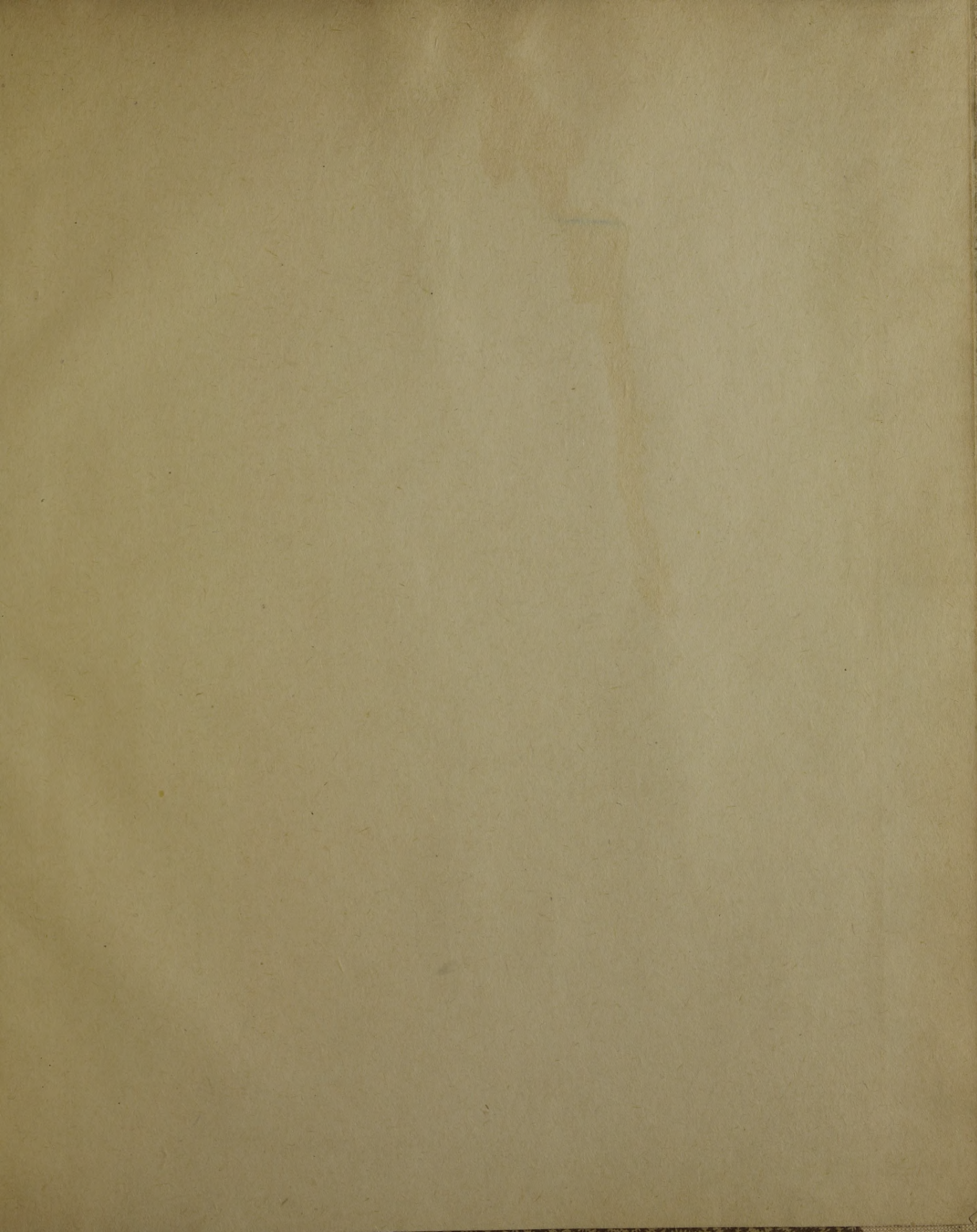

[1.5 0]

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309046338